

MŰHELY

KRUPPA TAMÁS

A TERJESZKEDŐ VELENCE – FEDERICO MORO LEGÚJABB HADTÖRTÉNETI MUNKÁJÁNAK MAGYAR VONATKOZÁSAI¹

Federico Moro: Venezia, offensiva in Italia 1381–1499. Il secolo lungo di San Marco²

Federico Moro nemcsak történész – az olasz hadtörténeti társaság, a Società Italiana di Storia Militare tagja, az olasz haditengerészeti akadémia, az Istituto di Studi Militari Marittimi előadója –, hanem regényíró és dramaturg is. Mindenekelőtt és mindegyképpen azonban velencei lokálpatrióta. Szaktörténész körökben szokatlanak tűnhet a fenti tevékenységek párosítása, a könyvet elolvasva azonban ennek nem a hátrányait, hanem inkább az előnyét tapasztalhatjuk.

Moro a nyomtatásban megjelent források és a szakirodalom mellett alaposan kiaknázza a kiadatlan velencei levéltári és kéziratári anyagokat is, és már csak ezért is figyelemre méltó a kötet, amely a LEG Edizioni „Le guerre” című sorozatának 124. köteteként látott napvilágot. A sorozat, ahogyan a címe elárulja, főleg hadtörténeti jellegű, vagy kifejezetten hadtörténeti témájú köteteket tartalmaz. Az ókortól napjainkig terjedő időszakot felölelő munkák legkülönbözőbb nemzetiségű szerzői között jócskán találunk például angolszász, főleg amerikai történelemszemléket.

A most ismertető kötet végén megtaláljuk a sorozatban eddig megjelent munkákat, ám ezek sorában nem fedezhetünk fel egyetlen olyat sem, amely magyarul is napvilágot látott volna. Ez is mutatja, hogy milyen adósságai vannak még most is a hazai hadtörténetírásnak, amely ideológiai és egyéb okokból hosszú évtizedekig nem igazán tartott lépést a nyugati világ hadtörténet-irodalmával. Hasonló a lemaradás a Velencét érintő művek esetében. Bár első látásra éppen a Köztársaság történetét illetően tűnik úgy, mintha a magyar olvasó el lenne kényeztetve. Jászay Magda külön kötetet szentelt Magyarországnak és Velence kapcsolatának,³ ám a szerző nem hadtörténeti szempontból közelítette meg és dolgozta fel a témát. Meg kell még említenünk a nem történész Bárándy Gergely két könyvét a velencei állam berendezkedéséről, illetve a negyedik keresztes hadjáratról.⁴

¹ Készült az MTA–PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport (ELKH) keretében, a TKI támogatásával.

² A könyv megjelenési adatai: LEG Edizioni, Gorizia, 2019. 326 o. (Le Guerre 124.)

³ A vonatkozó periódus tárgyalását lásd Jászay 1990. 82–190. o.

⁴ A velencei intézményrendszerről magyarul lásd Bárándy 1999. és Uő 2004.

A legújabb magyar hadtörténeti szintézis az Anjouk, majd Luxemburgi Zsigmond, illetve Hunyadi Mátyás kapcsán természetesen kitér a dalmáciai háborúkra, és érinti a velencei–oszmán háborúkat is. Ezt a körülbelül százéves időszakot azonban igen röviden tárgyalja, még ha egy áttekintő összegzéstől sokkal többet nem is várhatunk el. A hivatkozások közt velencei természetű szakirodalmat nem találunk.⁵ Leszámítva néhány újabban E. Kovács Péter tollából megjelent munkát,⁶ nagyjából le is tudtuk az elmúlt évszázad velencei tematikájú magyar könyvtermését, amely – valljuk be – nem sok. Éppen ezért indokoltnak tűnik, hogy ezt a lemaradást némileg ledolgozzuk. Különösen azért, mert Velence története, mint ismeretes, a kezdetektől fogva újra és újra érintkezett a Magyar Királysággal, amelyhez egészen 1797-es megszűnéséig hol erősebb, hol gyengébb kötelékek fűzték.

Nézzük most meg, miről is ír Moro! A könyv Velence egy évszázadát dolgozza fel, amikor a Köztársaság hatalma csúcsára ért, és meglehetősen erőteljes terjeszkedő politikát folytatott. Ez a dinamikus és virágzó periódus azonban igazi kataklizmával kezdődött, amikor a torinói béke és a chioggiai háború után a Köztársaság léte forgott kockán. A kötet 1381-től tárgyalja Velence történetét, amikor kényszerű békét kötött I. (Nagy) Lajos magyar királlyal, aki Genovával szövetségben vívta a Köztársaság elleni háborút, amely a békével gyakorlatilag elvesztette a dalmáciai partvidéket. A történet pedig 1499-cel ér véget, amikor az itáliai háborúk első szakaszát Velence lezárta a firenzei békével, és megkötötte az újabbat előkészítő blois-i szerződést Franciaországgal, illetve az egyezményekkel párhuzamosan kitört a második velencei–török háború.

A szerző hét fejezetre osztotta mondandóját, amelyet bevezetés és összefoglalás zár közre. A kötet végén található függelék (*Appendice*) a velencei hadügy átalakítását írja le Mallett és Hale klasszikus műve⁷ alapján.

A bevezetésben a szerző a mű megszületését inspiráló kérdést így fogalmazza meg: miért nem sikerült Velencének a teljes Itáliai-félsziget feletti hegemonia megszerzése? A kérdés meglepőnek tűnhet, mivel ennek kapcsán általában Velencének azt a törekvését szokták inkább hangsúlyozni, amely az Adriai-tenger partvidéke és Észak-Itália egy része feletti befolyás megszerzését célozta. Moro azonban meggyőzően érvel amellett, hogy a város messzebbre tekintett, illetve hogy tulajdonképpen nem sok választási lehetősége volt. Az Adriai-tenger biztosítása magában foglalta a félsziget teljes keleti partvidékének ellenőrzését, az európai szárazföld belsejébe vezető hágóké pedig az Észak-Itália feletti befolyás kiterjesztését vonta maga után. Mindezeket ér-

⁵ Magyarország hadtörténete. I. k. 247–248., 275. o. (Bárány Attila), Magyarország hadtörténete. I. k. 288–289., 321., 322., 324–325. o. (B. Szabó János). A továbbiakban csupán a legújabb, hadtörténeti jellegű feldolgozásokat idézem.

⁶ A Zsigmond-korszak itáliai politikájáról és eseményeiről összefoglalóan lásd E. Kovács 2017. A velencei–magyar harcokról a jelzett időszakban lásd még E. Kovács 2013. 227–252. o.; *Uő* 2017. 633–635. o.; *Uő* 2021. 121–143. o.

⁷ Mallett – Hale 1984.

telemszerűen nem lehetett megvalósítani a másik négy meghatározó itáliai hatalom, a Milánói Hercegség, a Firenzei Köztársaság, a Pápaság és végül a Nápolyi Királyság befolyásának visszaszorítása nélkül. Ebből a nézőpontból tehát a hegemon helyzet elérésére való törekvés – a rendelkezésre álló erőforrásokat is figyelembe véve – reális opció volt.

Az első fejezet – *Versenyfutás az idővel* – az 1381 és 1402 közti időszakot tárgyalja: két szimbolikus évszám. Az első – ahogyan fentebb jeleztem – az a kritikus év, amikor a Köztársaság minden fronton, köztük a minket, magyarokat közvetlenül érintő dalmáciai is vereséget szenvedett, s ennek következtében az állam léte került veszélybe. A fejezet záró éve ezzel szemben nem a vereséget, hanem az óriási, elszalasztott lehetőséget szimbolizálja – Moro szemében mindenképpen. Ez volt ugyanis az az év, amikortól Velence mindkét fő ellensége, a Milánói Hercegség és az Oszmán Birodalom Gian Galeazzo Visconti és I. Bajezid halálának következtében nem volt többé fenyegető tényező – legalábbis átmenetileg. Ekkor nemcsak az Észak-Itália, hanem az egész félsziget feletti befolyás megszerzésére nyílt lehetőség, ugyanakkor adódott egy másik opció is. A velencei uralmat a tenger felhasználásával ki lehetett volna terjeszteni kelet felé, egészen a Fekete-tengerig, fennhatóságot szerezve akár a maradék bizánci területek fölött, egyúttal – végérvényesen – kiküszöbölve az oszmán fenyegetést. Nem mondhatnánk, hogy ebben az esetben a Köztársaság új utakra lépett, hisz közismert a negyedik kereszties hadjárat sorsa, amikor az eredetileg Szentföldre igyekvő sereg elfoglalta és kiiktatta Velence akkor legnagyobb vetélytársát, a Bizánci Birodalmat.

Ezzel az erős állítással természetesen lehet vitatkozni, de abban a szerzőnek mindenképpen igaza van – és ezt többször is meggyőzően demonstrálja könyvében –, hogy a kellő stratégia hiánya, pontosabban a lagúna akkori lakóira jellemző földhözragadt szemlélet, a kereskedelemből származó anyagi haszon mindenek fölé helyezése megfosztotta a döntéshozókat attól, hogy képesek legyenek átlátni, micsoda lehetőséget kínált fel tálcán akkor a sors vagy a véletlen – kinek melyik tetszik.

A 2. fejezet – *A halott nem háborúzik (1402–1406)* – több mint félszáz oldalon keresztül tárgyal egy nagyon rövid, mindössze 4 éves háborús periódust, amelyet Velence sikerrel zárt le. A tét Padova megszerzése és urainak, a Carraráknak a félreállítása volt. A város, amely bő egy napi járóföldre feküdt Velencétől, Treviso városállam birtokában, ellenőrizte a fő útvonalakat Németország felé. A magyarországi Anjoukkal, majd Zsigmond magyar királlyal is jó kapcsolatot ápoló Carraráknak lehetőségük lett volna – a szerző kifejezését használva – megfojtani Velencét, amelynek kereskedelme szempontjából létfontosságúak voltak az Alpokon keresztül futó szárazföldi útvonalak. A család akkori feje, I. Francesco da Carrara Velence örök ellenségeihez, Ferrarához és Veronához fordult segítségért. Velence számára kedvezett a külpolitikai helyzet, a Köztársaság csapatait 1402-ben Casalecchiónál legyőző Gian Galeazzo ugyanis pestisben meghalt, ezért Milánó átmenetileg megbénult, s a város mozgásterét növelte a Német-római Birodalomban dülő belviszály is – IV. Vencel trónfosztása,

akinek a helyébe Pfalzi Rupert (Wittelsbach) lépett. Hiába sorakozott fel végül az utód, II. Francesco da Carrara mellé Firenze, a Nápolyi Királyság, az örök ellenség, Genova és a Magyar Királyság, a hatalmi bázist adó és az állandó háborúba belefáradt padovaiak fellázdak ellene. Ráadásul Francesco törvénytelen testvére Velence segítségével szervezkedett ellene. Ez jelentette a véget: II. Francesco családjával együtt fogságba esett. S lám, mire képes a városállam, ha érdekeit komolyan veszélyeztetve látja: Velence kivégeztette a Carrara család két ágának fejét, a harmadiknak a kegyelemért cserébe meg kellett változtatnia a nevét – a Papafavarák a továbbiakban velencei kegyelemkenyéren tengődtek.

Moro a padovai esetből azt a következtetést vonja le, hogy ez a nagy siker térítette el Velencét véglegesen – és mint később világossá vált, végzetesen – a *Terraferma*, a Szárazföld felé. Holott vagyona és kultúrája alapján tengeri hatalomnak számított, ezért annak is kellett volna maradnia. A dilemma a velencei történetírás egyik régi vitatémája. A döntés a szerző szerint azzal a következménnyel járt, hogy a Köztársaság összes jövőbeli problémáját a szárazföldön keresztül, a szárazföld révén próbálta megoldani. Mást ekkor már nem is tehetett. Emiatt viszont belebonyolódott a félsziget kisebb-nagyobb hatalmainak vég nélküli háborúiba, akik közül mindegyiknek volt elszámolnivalója a várossal.

A 3. fejezet – *Támadás északon (1407–1430)* – témája és eseményei szervesen következnek az előző fejezetből. Padova bekebelezése után a Köztársaság válaszüthoz érkezett: szárazföldi hatalomként határozza meg magát, és ott terjeszkedik tovább, vagy tekintetét továbbra is a Levante felé irányítja? Ebből a szempontból a szerző kulcsfontosságúnak tartja Michele Steno dózse (1400–1413) hatalomra lépését, aki alatt Velence az első forgatókönyv mellett döntött. Zsigmond nikápolyi vereségét (1396) követően Velence a helyzetét igyekezett egyre jobban kihasználni a magyar királlyal szemben. Ezt jelzi, hogy 1407-ben szerződéseket kötött az áruk és zsoldosok szabad közlekedéséről, valamint a hajóépítéshez szükséges fa északról történő beszerzése, illetve a Pó völgyének biztosítása érdekében. Ezekben az években csupán egyetlen komoly vetélytársa maradt a porondon, amely egyszerre fenyegette mind a két területen: a Magyar Királyság. Sőt, mivel ennek a két területnek a szilárd birtoklása lehetetlen a Friuli tartomány feletti ellenőrzés nélkül, amely kulcsfontosságú volt az említett észak felé vezető kereskedelmi útvonalak miatt, a Köztársaságnak tisztáznia kellett a viszonyát a terület feletti hűbéri jogot birtokló Német–római Császársággal, amelyhez Velencét finoman szólva ellentmondásos viszony fűzte. Számolnia kellett azzal, hogy a kérdésben Zsigmond magyar király az említett Rupertet támogatta. Itt megint találunk némi pontatlanságot, Zsigmond ugyanis nem 1410-ben, ahogyan a szövegben szerepel (102. o.), hanem csak 1433-ban lett német–római császár, a trón elnyeréséhez szükséges német királyi címet pedig 1411 januárjában kapta meg.

A magyar király Velence-politikája érdekesen alakult ahhoz képest, hogy azt váránk, feltétel nélkül támogatott minden, a város pozícióit gyengítő próbálkozást.

Zsigmond azonban közvetlenül nem támogatta a Velencével élet-halál harcot vívó Padovát. Ennek okaival a szerző nem foglalkozik, csupán megjegyzi, hogy a magyar király gondosan elkerülte a szövetséget Padovával, amelynek kiesése viszont utat nyitott a nyílt fegyveres konfliktusnak Velencével. Az viszont egészen bizonyos, hogy Zsigmond fellépését nagyban befolyásolta a félelem, hogy a Köztársaság kihasználja a Visegrádon meggyilkolt Kis Károly nápolyi–magyar király fia, Nápolyi László fellépését, aki a magyar trónt követelte. Neki ugyanis volt egy jelentékeny dalmáciai és horvátországi támogatótábora. Mindenképpen óvatosságra intette az is, hogy a nápolyi király 1386-ban Korfút, néhány évvel a Carrarák semlegesítése után, 1409-ben pedig Zárát (Zadar) és Pago szigetét adta el százezer dukátért Velencének. Zsigmond király, amint tehetett, megpróbálta visszaszerezni az elvesztett területeket, ezért nem fogadta el a Köztársaság ajánlatát, hogy azokat a birodalmi hűbéri jog fenntartásával évi adóért cserébe birtokolhassa.

Ennek kapcsán Moro hosszabban is kitér Ozorai Pipónak – nála természetesen eredeti olasz neve (Filippo Scolari) szerepel – a legújabb magyar szakirodalom által is alaposan tárgyalt friuli hadjáratára.⁸ Pipó 12 000 lovassal és 8000 gyalogossal sikeresen vágta el a birodalomba vezető utakat, megszerezve a Belluno és Feltre közti területsávot. Ezután Zsigmond azonnal helyreállította a terület régi urainak, a della Scaláknak az uralmát. Jóllehet Velence Motta di Livenzánál győzelmet aratott,⁹ amelyet mint annyi más észak-itáliai sikerét, folyami haderejének – ez esetben a Nicolò Barberigo vezette 3 gályának, 50 bárkának és 2 ganzeruolónak (szállítóhajónak) – köszönhette (103. o.), ennek ellenére a küzdelem holtpontra jutott. Ezért a felek 1413-ban megegyeztek, Velence megtarthatta Zárát, Zsigmond viszont Friuli feletti fennhatóságát szilárdította meg. Azonfelül a magyar és német király szövetségét, Brunoro della Scalát is megerősíthette birtokában, aki a Piave, a Tagliamento és az Isonzó stratégiai fontosságú völgyeit ellenőrizhette a goriziai átjáróval együtt (lásd az I. világháború olaszországi hadszínterét!). Velencei szempontból a Friuli jelentette biztonsági probléma tehát egyáltalán nem oldódott meg, a terület felől a város további támadásoknak volt kitéve: lám, milyen következményei vannak a szárazföldi terjeszkedésnek...

A háborúban elért sikereket magyar részről sem lehetett teljesen kiaknázni, mivel Zsigmondnak a konstanzi zsinat (1414–1418), majd a huszita mozgalom is kihívást jelentett, ezért meg kellett osztania az erőit és a figyelmét. A Köztársaság azonban nem tudta kihasználni a kínálókozó lehetőséget, mivel közben Filippo Maria Viscontinak hála, erőre kapott az átmenetileg megbénult Milánó, amellyel Velence 1414-ben, majd 1422-ben is egyezséget kötött ahelyett, hogy megpróbált volna egyszer s mindenkorra leszámolni vele.

⁸ *Veszprém* 2008. 201–207. o. és Magyarország hadtörténete. I. k. 212–214., 247–248. o. (Bárány Attila).

⁹ *E. Kovács* 2020. 15–28. o.

De elmulasztotta a leszámolást a másik ősellenséggel, az Oszmán Birodalommal is, amely az ankarai csata (1402) és Bajezid halála után a széthullás szélére sodródott. A magyar hadtörténetírás is természetesen felteszi a kérdést, hogy miért nem használta ki Zsigmond sem ezt a kedvező és – mint később kiderült – soha vissza nem térő alkalmat? A már említett hadtörténeti összefoglalás ezt azzal indokolja, hogy a királyság erői már ekkor sem lettek volna képesek arra, hogy ezt megtegyék. Ezen felismerés volt az alapja a magyar védekező stratégia kidolgozásának, illetve az ehhez szükséges déli végvárrendszer kiépítésének.¹⁰

Nem így Velence, amely az új dózse, Francesco Foscari uralkodása alatt egyszerre három fronton, az észak-itáliai síkságon, a hegyvidéken és a tengeren lendült támadásba. Erőit tehát megosztotta, amelynek viszont az lett a következménye, hogy egyik fronton sem volt képes döntő fölényre szert tenni. Ebből is látszik, hogy az okokat Moro nem a korlátozott erőforrásokból, hanem az emberi tényezőből vezeti le.

Az alig több mint százezer lakost számláló kalmárállam jövedelmei nem a földből – a szerző szerint éppen ez volt az a hiba, hogy mégis e felé törekedtek –, hanem a (tengeri) kereskedelemből származtak. Ebből fakadóan az egyéni döntések és azok hatásai sokkal jobban és gyorsabban mutatkoztak meg a politikában. Miközben Velence könnyedén ki tudott állítani egy akkora, sőt nagyobb hadsereget, mint amekkorát a Magyar Királyság, a szárazföldön mégsem tudta végleg legyőzni a magyarokat. Viszont képes volt legyőzni a tengeren az Oszmán Birodalmat, és ez a fölény, ha végigtekintünk a 15–17. századi oszmán–velencei tengeri háborúkon, tulajdonképpen a későbbi időszakokban is megmaradt, jóllehet a 16. század elején Velence másodrendű hatalommá süllyedt. Adott tehát két keresztény hatalom, amelyeknek van egy nagy közös problémája, az Oszmán Birodalom, de mégsem képesek együttműködni...

A Milánóval szembeni hosszú távú koncepció hiányának következménye az arbedói csata, a svájci gyalogság első igazi veresége volt. Moro hosszan írja le (108–112 o.) ezt a svájciak számára súlyos vereséggel végződő és a Milánó zsoldjában álló Bussone Carmagnola condottiere¹¹ vezetésével 1422. június 30-án nyolcórás (!) harc után kivívott diadalt, amelyet még ebben az évben újabb velencei–milánói egyezség követett. Milánót egyszer s mindenkorra kiiktathatta volna az időközben velencei zsoldba szegődött Carmagnola által a maclodiói csatában (1427. október 11.) kivívott nagyszerű győzelem, miután a csapdába csalt milánói sereg gyakorlatilag megsemmisült (116–117. o.). A condottiere azonban nem vonult tovább, sőt sok ezernyi hadifoglyát is szabadon bocsátotta. Ilyenkor felmerülnek a szokásos kérdések: vajon Carmagnolát megvesztegették, ami a zsoldosrendszer örök rákfenéje volt, vagy talán saját dominiumot akart volna kialakítani, ahogyan a Sforzák tették? Ebben inkább számít(hat)ott milánói, mint velencei segítségre. A harmadik lehetséges okként a szerző a zsoldosok

¹⁰ Magyarország hadtörténete. I. k. 242–247. o. (Bárány Attila).

¹¹ Középkori olasz zsoldosvezér

közösségtudatát hozza fel, akik igyekeztek nem lemészárolni egymást, hiszen végül is ugyanahhoz a céhhez tartoztak. Ebben hasonlóképpen viselkedtek egymás között, mint a lovagok. Milánó elfoglalása helyett tehát a ferrarai béke következett 1428-ban, amely az elvesztett velencei területek visszaszerzésén túl nem sok gyakorlati haszonnal járt.

Eközben nem alakultak jobban a dolgok a török irányában sem. A részleteket a *Levantei köztétel* címet viselő alfejezetből tudhatjuk meg. 1416-ban Pietro Loredan, aki a velencei hajóhadat vezette, Gallipolinál tengeri csatát nyert az oszmánok ellen. Előzménye, hogy az oszmán hajóhad Naxoszt támadta, amely a Velence szempontjából stratégiailag kulcsfontosságú Negroponte (Euboea) szigete azonos nevű városa felé vezető útvonalon fekszik. A támadás rávilágít arra, hogy oszmán részről már ekkor pontosan felmérték, ki fenyegeti befolyásuk további kiterjesztését a térségben, és mely pontokon kell erre a hatalomra, Velencére, csapást mérni. Moro hangsúlyozza, hogy a győzelmet, amellyel megnyílt az út a közvetlen kapcsolat helyreállításához Konstantinápolyal és rajta keresztül a fekete-tengeri partvidék kereskedelmi szempontból nagyon fontos területeivel, mindössze 15 hajó vívta ki! (122. o.) A gallipoli győzelem tehát esélyt teremtett a Levante feletti hegemonia megszerzésére, hisz a Bizánci Birodalom, illetve az Égei-partvidék kisebb-nagyobb hercegségei – amelyek közé ekkor az oszmán bégségek is beletartoztak – nem voltak Velencéhez mérhető hatalmi tényezők. I. Mehmed, akinek egész európai területe került veszélybe, azonnal békét ajánlott, amit a városállam elfogadott.

A velencei történetírás ezt a nyilvánvalóan oszmán érdekeket szolgáló békét a keresztény államok megosztottságával magyarázza, amivel egyébként *minden* esetben magyarázzák az összefogás sikertelenségét. Ez azonban a szerző szerint nem menti az akkori döntéshozók felelősségét, a politikai rövidlátást és egy hosszú távú stratégia hiányát. Moro egy hatásos mondattal jellemzi a város magatartását: Velence ekkor úgy viselkedett, mintha nem is egy állam, hanem csupán egy kalózbanda lett volna, amelyet csak a zsákmány érdekel. Ez a (rövidlátó) szemlélet akadályozta meg a siker kiaknázását. Mit kellett volna akkor tenni? Könnyen átcsoportosítható, mozgékony szárazföldi erőket helyezni olyan tengeri támaszpontokba, amelyeket a hajóhad segítségével gyorsan ott lehetett volna bevetni, ahol éppen szükség van rájuk. Ha esetleg azt gondolnánk, hogy egy ilyen stratégia a modern kor terméke, a szerző pedig ezt vetíti vissza kissé anakronisztikus módon a középkor utolsó századába – noha ezt támaszthatná alá, hogy Mahan és Clausewitz¹² klasszikus műveit végig idézi a könyvében –, akkor tévedünk. Ehhez elég megnézni, mit tesz a másik oldal: a török, amint lehetősége van, azokat a pozíciókat támadja, amelyek kulcsfontosságúak Velence kereskedelme szempontjából. Ha az oszmánok felismerték a velencei tengeri hegemonia fenntartása szempontjából fontos támaszpontok megszerzésének szükségességét,

¹² Mahan 1890 és Clausewitz 1832.

akkor ez azt jelenti, hogy nemcsak a megfelelő stratégiai látásmóddal, hanem az ennek megvalósításához szükséges stratégiával is rendelkeztek. Velence határozatlan magatartása nem ennek a belátásnak a hiányáról, hanem ennél rosszabbról árulkodik, tudniillik, hogy nem a megfelelő stratégiát választották. Jöjjön erre most egy példa!

I. Mehmed utóda, II. Murád 1422-ben Konstantinápoly (sikertelen) ostromával kezdte uralkodását, majd behatolt Albániába és a Peloponnészoszra, a fontos stratégiai helyzetben lévő Thesszalonikit pedig, amely a partvidéket kelet–nyugati irányban átszelő ókori Via Egnatia egyik kulcsfontosságú stratégiai pontja volt, ostrom alá vette. Ezen keresztül lehetett kijutni Durazzóba (Durrës), azaz az Adriai-tenger partjára, szemben a dél-itáliai partokkal.¹³ A város segítséget kért Velencétől, amely 1428-ban elküldte a flottáját, ugyanakkor Thesszalonikiért cserébe 300 000 dukátot ígért Murádnak, aki az ajánlatot nem fogadta el. Velence ebben a helyzetben ahelyett, hogy támadást indított volna és elszánta volna magát a város végsőkéig tartó védelmére – ne feledjük, ekkor zajlik Galambóc ostroma! –, nem tett semmit. Közben Murád békét kötött Zsigmonddal, így szabad kezet kapott, és végül 1430-ban elfoglalta Thesszalonikit. Velencének a város megsegítése 502–740 000 dukátjába került, ami több, mint például a Magyar Királyság kétévi (!) jövedelme, cserébe viszont *semmit* nem nyert. Sőt elvesztett egy újabb fontos tengeri bázist, amelyet az oszmánok megfelelő hajóhad hiányában nem is tudtak volna bevenni.

A 4. fejezet – *Új offenzíva (1431–1454)* – megint hosszú fejezet, sok eseménnyel. A ferrarai béke egy újabb lombardiai háborúval bosszulta meg magát, ahol az ismét győztes Carmagnola újra kihasználatlanul hagyta a sikert. Ám ezúttal nem volt menekvés, a Köztársaság elítélte a hadvezért és lefejeztette. Az 1436. évi újabb lombardiai háború azért figyelemre méltó, mert felbukkant benne a később meghatározó szerepet játszó Francesco Sforza, ekkor még mint condottiere: először a Viscontik, majd a Milánó elleni liga (Velence, Firenze, Róma) hadvezéréként. Azon már nem kell csodálkoznunk, hogy a Carmagnolához hasonlóan kiváló katona Sforza szintén nem aknáztta ki egyik fontos győzelmét, amellyel megadhatták volna a kegyelemdőfést Milánónak. Moro nem teszi fel konkrétan a kérdést, vajon a Milánó kiesésével kialakuló hatalmi vákuumot Velence valóban be tudta volna-e tölteni a francia király és a császár ellenében. De éppen ennek a kérdésnek a baljós árnyától menekült volna meg a város, ha nem dönt a szárazföldi terjeszkedés mellett, és tengeri hatalomként megelégszik a közvetett befolyással.

Az 1430-as években a Magyar Királyság újra felbukkan a félsziget konfliktussorozatában, egy újabb törökellenes liga reménybeli tagjaként: az összefogást a velencei származású IV. Jenő pápa hirdette meg a ferrarai zsinat (1439) alkalmából, de sok fo-

¹³ Nemcsak az ókorban, hanem a középkorban is kulcsfontosságú volt a Dél-Balkánt átszelő, Konstantinápolyban végződő római út, a Via Egnatia. Az I. kereszties hadjárat egyik, Tarantói Boemund vezette kontingense is ezt az útvonalat választotta, hogy a bizánci fővárosba érjen. *Runciman* 1999. 127–128. o.

ganatja ezúttal sem lett. A szerző sajnos ebben a fejezetben nem foglalkozik Hunyadi és Szkander bég¹⁴ Velencét is érintő hadjárataival. Csupán az 1446. évi velencei–oszmán béke kapcsán bukkan fel a magyar szál (194–196. o.), hogy tudniillik a város nem kapott a szultántól büntetést azért, mert hajói ott voltak 1444-ben a szorosoknál, hogy a genovaiakkal együtt megakadályozzák az oszmán csapatok átkelését. Röviden érinti csak 1448, a rigómezei vereség évét, amikor az Itáliai-félszigeten kulcsfontosságú események történtek: sokszor nem is lehet eldönteni, hogy ezek véletlenszerűen alakultak így, vagy az oszmánok használták ki a keresztény államok megosztottságát és egymás elleni harcait. Erre az évre esik ugyanis a részletesen leírt caravaggioi csata (142–152 o.), amely Velence katasztrofális vereségét hozta a firenzei–milánói–pápai szövetség ellenében, amelynek egyetlen célja és értelme az volt, hogy megakadályozzák a Köztársaság túlzott megerősödését. A maclodiói csata mellett ezt tartja a szerző az Itáliai-félsziget feletti uralom megszerzése szempontjából a másik, az egész évszázadra kiható döntő pillanatnak Velence számára. A vereséget ugyanis egy újabb nem mindennapi és kihagyott lehetőség előzte meg. 1447-ben örökös nélkül halt meg az ősellenség, Milánó hercege, Filippo Maria Visconti: a városban újraéledtek a köztársaságpartí hangok, kikiáltották a rövid életű köztársasági kormányzatot (Repubblica Ambrosiana). Velencének voltak támogatói a rivális városban, amelynek birtokáért bejelentkezett III. Frigyes császár, a nápolyi király, az orléans-i herceg, és végül Francesco Sforza condottiere is. Ez utóbbi felesége az utolsó milánói herceg törvénytelen gyermeke volt. Velence tétlenkedése mellett a játszmat végül Sforza nyerte, és 1450-ben trónra lépett Milánóban.

Caravaggio után Moro szerint Velence válaszút elé ért: le kellett volna vonnia a következtetést, hogy az elmulasztott nagy lehetőségek után tartósan kell számolnia Milánó, Firenze, a Pápai Állam és a Nápolyi Királyság összefogásával. Mivel a Köztársaság törekvése befolyásának az egész Itáliai-félsziget feletti kiterjesztésére ezek érdekeivel ütközik, nem érdemes többé a szárazföldön próbálkoznia. Különösen, hogy az említett hatalmaknak potenciális szövetségesei vannak az Alpokon túl. Ezért a városnak a Levante felé kellett volna fordulnia, ahol ez az érdekütközés nem állt fenn – leszámítva persze a Portát –, és a szorosok, valamint Konstantinápoly védelmét (vagy elfoglalását, ahogyan 1204-ben Dandolo dózse idején történt) kellett volna célul tűznie.¹⁵

Az idő ugyanis sürgetett: II. Murád utóda, II. Mehmed befejezte a Boszporusznál Anadolu Hisari ázsiai parton álló erődjét, és megépítette Rumeli Hisarit az európai oldalon. Ezzel teljessé vált a zár Konstantinápolytól északra: a két erőd ágyútüzével fedésben tudta tartani a bizánci fővárostól a szoroson át a Fekete-tenger felé, illetve onnan délre vezető tengeri útvonalat. De úgy tűnik, ez sem riadóztatta a Köztársaságot, amely nem tett semmit, pedig a firenzeiek, akik ekkor éppen egy Velence

¹⁴ Róla legutóbb lásd *Pálosfalvi* 2019. 15–21. o.

¹⁵ Ennek a közelmúltban a szerző külön kötetet szentelt. Lásd *Moro* 2018.

elleni szövetségben vettek részt és megpróbálták részesedni – természetesen Velence rovására – a keleti kereskedelemből, mindenről tájékoztatták a szultánt. II. Mehmed ezért biztos lehetett benne, hogy Konstantinápoly ostromában (1453) semmi és senki nem fogja zavarni. Így is történt, és bár a két érintett itáliai hatalom, Velence és Genova is küldött segédcsapatokat a bizánciak megsegítésére, a végeredményen ez nem változtatott, de azonnal megmutatkozott a következményekben – a velencei kereskedelmet sújtó 2 százalékos vámilleték és természetesen egy merőben új geopolitikai helyzet formájában.

Az 5. fejezet – *Levante és az első velencei–oszmán háború (1439–1478)* – tűnik magyar szempontból a legérdekesebbnek. Sajnos az első oldal a magyar történelmet illetően több hibát, tárgyi tévedést is tartalmaz. Ulászló magyar királyként az I. volt, nem a harmadik, ami lengyel számozás szerint lett volna érvényes. Ekkor aligha létezett tájegységként, vagy akár kormányzattörténeti szempontból a Bánát, a korábban már említett Filippo Scolari pedig nem Orsova, hanem Ozora után kapta a nevét. Ez utóbbi nyilván csupán elírás. A hibák nem annyira súlyosak, mégis, az internet korszakában ezeket a bosszantó elírásokat el lehetett volna kerülni.

A fejezet eseményeinek tárgyalásában felfedezhető némi átfedés, de ez érthető: a párhuzamos történeti események gyakran nem tárgyalhatók szigorú kronológiai rend szerint. A fejezet tehát a magyarországi török portyákkal és Ozorai Pipóval kezdődik. Róla a szerző azt a kevésbé hangoztatott véleményt fogalmazza meg, hogy a katonabárónak a magyar hadtörténeti összefoglalás által is részletezett és méltatott sikerei arra világítottak rá, hogy nem volt minőségi, csupán mennyiségi török fölény. Vagyis az emberi tényező fontosságát emeli ki.

Ezt mutatta meg Moro szerint a hosszú hadjárat és a várnai csata is. Sajnos itt újfent becsúztak bosszantó hibák és tárgyi tévedések. A szerző ugyanis egyrészt összemosza a két hadjáratot, másrészt azt a téves állítást fogalmazza meg, hogy 1444 februárjában a magyar sereg Konstantinápoly alatt állt, és ekkor gyakorlatilag az egész Balkán felszabadult a török uralom alól. Giuliano Cesarini pápai legátus szerepét azonban helyesen értékeli, illetve figyelemre méltó annak a magyar hadtörténetírás által nem eléggé hangsúlyozott ténynek a kiemelése, hogy a török csapatok gyors felvonulása nem utolsósorban annak volt köszönhető, hogy míg a magyar seregnek Várnáig várostromokkal tarkított 850 kilométert, addig az oszmán seregnek a Boszporusztól mindössze ennek a felét, kb. 435 kilométert kellett megtennie, ráadásul II. Murádnak nem kellett várak ostromával bajlódnia. Ezzel szemben a magyar szakirodalom inkább azt hangsúlyozza, hogy a magyar sereg óvatlan és tájékozatlan volt, és nem látta tisztán a váratlanul gyorsan beérkező ellenség mozgását.¹⁶ Ezért is lepték volna meg Várna alatt, ami némileg ellentmond annak a – szintén a szakirodalom által hangozta-

¹⁶ *Pálosfalvi* 2005. 90. o. és Magyarország hadtörténete. I. k. 259. o. (Bárány Attila).

tott – ténynek, amely szerint Hunyadi rendelkezésére kitűnő információs hálózat állt, ezért igen tájékozott volt a balkáni viszonyokat illetően.¹⁷

Moro az események kapcsán kritikusan veti fel Genova és Velence szerepét, amelyek közül az első átszállította az oszmán csapatokat, a másik pedig – nem mérve fel a Boszporusz igazi stratégiai jelentőségét – nem akadályozta meg a török sereg átkelését. Amiről – ezt már mi tesszük hozzá – a magyar hadvezetés nem hogy nem tudott, hanem a haditerv alapján éppen az ellenkezőjére számított... A blokád kudarcának legfőbb oka a genovaiak magatartása mellett a kedvezőtlen hajózási feltételekben keresendő. A szél ugyanis az erős áramlással egyetemben a Fekete-tenger felől érkezik, s ezek miatt nem lehet tartósan a szorosban tartózkodni. Ráadásul egy nagy vihar a flottát ki is hajtotta onnan.¹⁸ A magyarokat Moro abban látja felelősnek, hogy 1444 elején visszavonultak, bár adós marad a válasszal, hogyan oldotta volna meg Hunyadi a hadsereg ellátását és telettétését az ellenséges támadások közepette, még ha csak a helyi török erővel számolnánk is.¹⁹ Az újabb hadjáratot és a várnai csatát, Ulászló szerencsétlen hadmozdulatával, úgy kommentálja, hogy a király Hunyaditól eltérően nem Ozorai Pipo vagy a Viscontik vitézi iskolájában tanult, ráadásul túlságosan magabiztos volt, és lebecsülte ellenfelét (195. o.). A végeredmény e szerint tehát nem az egyenlőtlen erőviszonyok következménye, hanem annak a példázata, hogyan lehet egy már megnyert csatát elveszíteni. Az események ismertetése kapcsán becsúszott egy újabb hiba, a havasalföldi vajda éppen ekkor nem II. Mircea, hanem második alkalommal az apja, II. Vlad Dracul volt.

A magyarok török elleni harcainak ismertetéséből sajnos éppen a stratégiai fontosságú nándorfehérvári diadal marad ki, pedig legalább említés szintjén ide kíváncsított volna. Ellenkező esetben jobban érthetővé vált volna a nem magyar olvasó előtt V. Miklós és III. Kallixtusz pápák törökellenes politikája, amelynek eredményeképpen két évvel később, 1458-ban a velencei haderő – jelentős fegyvertényt könyvelve el – visszafoglalta a töröktől Korinthoszt és Athént. Ne feledjük, az égei-tengeri partvidék feletti oszmán befolyás ekkor még távolról sem teljes, ezért III. Kallixtusz a legrosszabb pillanatban halt meg, mivel így a sikerrel induló kezdeményezés nem folytatódott. A szultán még ugyanebben az 1458. évben elfoglalta Hexamiliont és visszavette Korinthoszt, s ezzel közvetlenül kezdte veszélyeztetni a többi velencei támaszpontot. III. Kallixtusz utóda, II. Piusz és a mantovai zsinat újra a magasba emelte ugyan a kereszties háború zászlaját, a pápa azonban meghalt Anconában, ahol már a kifutni kész hajóhad várta a sereggel. Pedig ekkor a dözse is a fedélzetre lépett. Az új pápának,

¹⁷ Magyarország hadtörténete. I. k. 252. o. (Bárány Attila).

¹⁸ Ez a régóta ismeretes tény és különösen ennek hatása a háborús stratégiára sajnos ma nem kap megfelelő figyelmet. Az eseményeket a földrajzi körülmények leírásával lásd *Kropf* 1894. 693., 689. o.

¹⁹ A sereg átteleltetését Szerbiában Brankovics György despota is kérte. Lásd *Pálosfalvi* 2005. 79. o.

a velencei származású (!) II. Pálnak egyházfőként nem állt érdekében Velence pozícióját megerősíteni, ezért azonnal lefújta a hadjáratot. A Köztársaság egyedül maradt, de felvette a harcot – mást egyébként nem is igen tehetett.

1463 és 1467 között újabb lehetőség adódott a török probléma megoldására. Ne feledjük, a szultánnak továbbra sem volt említésre méltó hajóhada, tehát a kikötőket, tengeri támaszpontokat megfelelő velencei tengeri támogatás esetén nem lett volna képes sem elfoglalni, sem megtartani. Partvonala végig támadható, uralma ennek következtében ingatag maradt volna az egész Balkánon. A velenceiek visszafoglalták Argoszt, Hexamiliont, korábban pedig Korinthoszt, ám nem hallgattak a Bertoldo d'Este (199–200. o.) és Sigismondo Malatesta zsoldosvezérek által tett javaslatra, amely – már *akkor* felismerve a Moro által emlegetett hosszú távú stratégia jelentőségét – úgy szólt, hogy a város Moreában (így nevezték akkor a Peloponnészoszi-félszigetet) állomásoztasson egy 10 000 főnyi hadsereget. A javaslatot lesöpörték az asztalról, pedig ebben olvasható volt egy igen figyelemreméltó megjegyzés, hogy tudniillik a félsziget több jövedelmet termel, mint a fontosságban előbbre sorolt Candia, azaz Kréta... Ehelyett a Köztársaság felaprózta az erőit, és egyszerre harcolt a Habsburgok legfőbb tengeri támaszpontjánál, Triesztnél egy 20 000, Lombardiában pedig egy 29 000 fős hadsereggel! Ezzel szemben az említett Moreában mindössze 6500 ember állt szolgálatban (203–205. o.). Ez mindennél ékezzelölbban jelezte a városállam elitjének többsége által vallott prioritásokat.

Pedig éppen ekkor bukkant fel a keleti láthatáron, Anatóliában egy ígéretes új szövetséges, az Akkojunlu törzsszövetséget vezető Uzun Haszán, akivel Velence fel is vette a kapcsolatot. 1467 novemberében érkezett meg a városállam követe, de minden lassan, vontatottan haladt, miközben az oszmán szultán nem tétovázott, és alaposan felkészülve támadást indított. Korszerűsítette hajóhadát, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy rengeteg keresztény hajóst fogadott fel. Nekik és a velencei hajóhad akkori tehetségtelen vezetésének köszönhetően 1470-ben elfoglalta Negropontét (207. o.). A kudarcos év újabb óriási összegbe, 700 000 dukátjába került a városnak. Ezért elküldték Uzun Haszánhoz Lazzaro Querinit, akit Caterino Zen követett – rá azért esett a választás, mivel az anatóliai szeldzsuk-török vezető első feleségének rokona volt. Uzun Haszán támogatása mellett a fekete-tengeri partvidék frissen elfoglalt egykori császárságának, a trabizondinak a visszafoglalására is tervek születtek 1472-ben.

Ugyanebben az évben döntöttek a szövetségesek a fő fronton végzendő hadműveletekről. Ennek lényege egyidejű szárazföldi támadás nyugatról Velence és szövetségesei, keletről pedig a Velence által tűzfegyverekkel ellátott Uzun Haszán csapatai által, amelyeket szintén egyidejű tengeri hadműveletek egészítettek volna ki a kisázsiai oszmán pozíciók ellen. Számítottak Mátyás királyra is. Moro szerint ez alkalommal (is) halálos csapást lehetett volna mérni az Oszmán Birodalomra (209. o.), amelyet három fronton támadhattak volna: Kis-Ázsiában, a Balkánon és a tengeren. Mátyás azonban nem csatlakozott, mivel a csehekkel és a lengyelekkel hadakozott. Felvetődik az a kér-

dés is, hogy Velence miért nem küldött csapatokat Uzun Haszánhoz? A magyarázat szerint a szokásos problémáról volt szó, a Köztársaság szárazföldi határait féltette, Friulit, amelyet a szultán irreguláris csapatai – nyilván nem véletlenül – éppen ekkor kezdtek dúlni.

Pedig ez alkalommal úgy tűnt, hogy a velencei elit végre felfogta a tét nagyságát: úgy döntött, hogy a flottát Konstantinápoly elfoglalására küldi. Egy 85 velencei, pápai, nápolyi és johannita gályából álló flottát állítottak fel – a minőségi mellett tehát a mennyiségi fölény is a keresztények oldalán állt. Csakhogy a flotta Szmirna (Ízmir) elfoglalását leszámítva portyázásra és fosztogatásra pazarolta az időt.

Mehmed szultán ebből rögtön levonta a következtetést, és nem késlekedett: teljes mozgósítást rendelt el Uzun Haszán ellen, őt ítélte ugyanis a veszélyesebb ellenfélnek. Ruméliában állítólag csak az öregek és a csőcselék maradt. Nagy kockázatot vállalt, mivel Konstantinápolyt ekkor a gyenge török hajóhadon kívül számottevő erő nem védte. Ami ezután történt, első látásra érthetetlen. Az elfogadott határozat ellenére Velence megint megosztotta haderejét: Mocenigót, a flotta parancsnokát a török főváros elleni támadásra utasították, és összeállítottak egy csapat tüzért ágyúkkal, hogy elküldjék Uzun Haszának, ugyanakkor parancsot adtak Ciprus elfoglalására. Ez utóbbi esetben ugyanis ez volt a döntő pillanat: 1473. július 10-én meghalt Lusignani Jakab ciprusi király. Mivel Velencének, konkrétan a Cornaro családnak komoly érdekeltiségei voltak ott, a hajóhadnak végül nem Konstantinápoly, hanem Ciprus alá kellett hajóznia, hogy trónra segítsék Caterina Cornarót, és ezzel megszerezzék a város számára a szigetet (212. o.).

Ebből az esetből két elemet érdemes kiemelni. Az egyik, hogy a városállam egyik legelőkelőbb családjának érdekei komoly hatással vannak a politikai vezetés döntéseire, a másik Ciprus kétségtelenül fontos stratégiai helyzete. Ezek prioritást élveztek, és fontosabbak voltak a Levante feletti hegemoniára igényt bejelentő és magát a Bizánci Birodalom jogutódjának tartó Oszmán Birodalom legyőzésénél. Egy hónappal Lusignani Jakab halála után Uzun Haszán, aki viszont éppen abban a hitben támadt, hogy a keresztény flotta is offenzívában van, Baskent mellett vereséget szenvedett. A helyzet súlyosságát azonban jelzi, hogy a szultán a kivívott győzelem ellenére nem üldözte ellenfelét, hanem lóhalálában sietett vissza Konstantinápolyba. A folytatás ismerős: Velence fegyverszünetet, majd békét kötött. Talán erre az eseményre időzítette II. Mehmed az első olyan oszmán aranypéNZ verését, amely ötvözetét és súlyát tekintve a velencei dukátra hajazott...

Ez a háború azonban Moro szerint másra is rávilágított. Mehmed végig kerülte a döntő összecsapást Velence képzett és az állandó itáliai háborúkban megedződött zsoldos katonaságával. A szerző szerint ezt bizonyítja, hogy amikor a Köztársaság Krétába küldte haderejét, akkor a szultán messze északon Negropontét támadta meg. Amikor pedig 1472-ben Zarába vonult a velencei sereg, akkor nem is támadt. És végül, amikor 1474-ben a Köztársaság a török számára is stratégiai fontosságú Ciprust

kerítette sorra, Mehmed nem oda, hanem Szkutari (Skhodra) első és sikertelen ostromára vonult (214–215. o.). De gondolhatjuk azt is, némileg finomítva az állításon, hogy a szultán nem annyira Velence szárazföldi, hanem a tengeri haderejét kerülte el gondosan, hisz a két fegyvernemnek a földrajzi okok miatt együtt kellett mozognia.

A szultán sikerét annak köszönhette, hogy felismerte, hol van a konfliktus súlypontja (Uzun Haszán) és oda csoportosította a fő erőit, közben a lovas-nomád taktikát alkalmazva irreguláris erőit portyázni küldte Friuli felé. A zsákmányon kívül, amely a katonákat motiválta, elsődlegesen pszichológiai hatást akart kiváltani, magyarán félelmet kelteni.²⁰ A magyar történelemből jól ismerjük ezt a török módszert, a hazai történetírás ezt az ún. fokozatos vagy lépcsőzetes hódítás első fokozataként azonosítja.

A részleteket a fejezet egyik alfejezete (*Betörések Friuliba*) világítja meg, amely a Friuli elleni török támadásokat taglalja. Ezek a portyák földrajzi közelségük folytán a Magyar Királyságot is érintették. Mátyás király ugyanis lehetővé tette a szultán csapatainak, hogy szabadon átvonulhassanak horvát területen, feltéve, ha nem háborgatják a vonatkozó terület lakosságát.²¹ Ez a régóta ismert tény most velencei nézőpontból kerül a szemünk elé.

Az első portyára 1469-ben került sor, ami riadóztatta a velenceieket. A további támadások kivédésére kettős védővonalat terveztek felállítani. A koncepció lényege, hogy a betöréseket Velencétől minél keletebbre tartóztassák fel. Az első védővonal sarokpontja Frattinánál volt – ez nagyjából félúton található a Piave és a Tagliamento folyók között –, míg a második, a keleti védővonal az Isonzo partján Gradiscánál húzódott. E két helyen emeltek 1473-ban erődöt. A védelemben kulcsfontosságú szerep hárult Gorizia (Görz) grófjára, akinek a területe a velencei határtól északra, Gradisca közvetlen közelében húzódott. Mehmed, aki 1474-ben sikertelenül ostromolta Szkutari velencei támaszpontját, elterelő hadműveletre szánta el magát. Iszkender pasa, ez a görög-genovai származású renegát az ura megbízásából titokban megegyezett Leonardo goriziai gróffal, aki a sértetlenségért és a titoktartásért cserébe átengedte az irreguláris török erőket a területén. A pasa, miután biztosította Goriziánál a hidat az Isonzó felett, csapdába csalta és lemészárolta a gradiscái helyőrséget, csapatai pedig dűlva-fosztogatva egészen a Piavéig jutottak el.

Második alkalom azonban már nem volt, az új parancsnok nem ült fel ugyanannak a cselnek, és a helyén maradt: jóllehet Iszkendernek 30 000 ember állt a rendelkezésére, közöttük sem szpáhik, sem janicsárok nem voltak, könnyűfegyverzetű irreguláris csapatai pedig nem tudták volna eséllyel felvenni a harcot a lándzsás nehézlovassággal. Mivel az Isonzó völgye az egyedüli átjáró a velencei területre, amit a gradiscái helyőrség most már hatékonyan lezárt, a friuli betörések két évtizedre, a következő velencei–oszmán háborúig véget értek. Mehmed azonban elérte célját, és még ebben

²⁰ Bárány 2016. 331–362. o.

²¹ Magyarország hadtörténete. I. k. 275. o. (Bárány Attila).

az évben, 1478-ban sikerült elfoglalnia Szkutarit. A hódítást a szokásos megalázó béke követte, a Köztársaság évi 10 000 arany adót fizetett a szabad kereskedelemért cserébe. De – amint Moro megjegyzi – a város még mindig nem értette, hogy ez csak haladék, és a szultán már a következő célpontra összpontosít. Szkutari az azonos nevű tó partján fekszik, de a Drina révén van tengeri kijárata, vele szemben pedig a pugliai partok terülnek el, délen Otranto kikötőjével.

Ez a város volt a szultán következő célpontja. Hogy a politikai ellentétek és érdekek szövvénye, és talán a kicsinyes, de ilyen esetben mindig rövidlátó bosszú milyen abszurd helyzeteket idézhet elő, Otranto esete mutatja meg. Ehhez tudnunk kell, hogy Iszkender pasa friuli betörésével egy időben, 1477-ben I. Ferdinánd nápolyi király, Mátyás magyar király apósa békét kötött a szultánnal, aminek Velence-ellenes éle volt – lásd a szultán fentebb említett terveit! Ferdinánd a török hajók rendelkezésére bocsájtotta a pugliai kikötőket, amelyeket egyébként a Köztársaság az adriai „csatorna” feletti ellenőrzés jegyében meg akart szerezni. Ez nyilván hátrányosan érintette a kalmárvárost, hisz másik lehetséges szövetségese, Mátyás ekkor III. Frigyesel harcolt, vagyis neki az volt az érdeke, hogy a török csapatok a császár törzsterületeit dúlják. Velence tehát egyedül maradt, a következményeket láttuk: ezért – jóllehet már 1479-ben tudtak az Otranto elleni támadásról – eltitkolták az információt a nápolyiak elől. Erről egyébként nehéz lehetett nem tudniuk, Ahmed valonai (Vlorë) pasa, a flotta parancsnoka ugyanis a támadás előtt csatlakozásra szólította fel Velencét. Otranto elesett, Itáliát óriási riadalom szállta meg, a szultán azonban 1481-ben (szerencsésükre) meghalt. Utóda, Bajezid viszont magára hagyta a helyőrséget, amelyben minden bizonnyal szerepet játszott testvére, Dzsem herceg nyugatra menekülése is.²²

Otranto elvesztése mélyen beleégett az olaszok tudatába, akik ettől kezdve folyton egy újabb oszmán inváziótól rettegetek, és ez azt is megmutatta, hogy Velence még mindig nem vonta le a megfelelő következtetést az esetből. Otranto ellenőrizte a róla elnevezett szorost, a szultán tehát a vele szemben fekvő Szkutarival együtt, ha egészen nem is fojthatta volna meg, de ellenőrzése alá vonhatta volna a teljes velencei tengeri kereskedelmet. A velenceiek azonban ennek a fenyegetésnek a tudatában mégis arra jutottak, hogy a város biztonságát a Terrafermán kell szavatolni, kelet felé pedig elegendőek az újabb és újabb (megalázó) békék.

A következtetés, amelyet a szerző ebből az esetből és az addig történt eseményekből levon, egyúttal nagyon tanulságos ránk, magyarokra nézve, mert a velencei–oszmán–magyar viszony eddig homályban maradt oldalára vet éles fényt. A magyar (had)történeti irodalom Velencét illetően régóta emlegeti a dalmáciai tengerpart fölötti uralom miatt folytatott háborúkat, a friuli török betöréseket, ezzel kapcsolatban pedig Mátyás már említett paktumát a szultánnal. Éppen ezért érdemes lenne végiggondolni a szerző

²² Ezekből az eseményekből is következik, hogy nem egyszerűen arról van szó, hogy kizárólag a szultán akaratán múlt volna a dél-itáliai kaland folytatása. Erről lásd *Fodor* 2019. 34. o.

álláspontját, még ha nem is boncolgatja a velencei–magyar viszony mibenlétét – vagy azért, mert számára nem annyira érdekes, vagy nem állt a rendelkezésére megfelelő szakirodalom. E szerint igazában véve nem a vitatott területek hovatarozása vagy a keresztény államok szintén unos-untalan emlegetett érdekellentétei voltak az okai annak, hogy a két állam nem volt képes tartós és szilárd, a kölcsönös érdekeket szem előtt tartó szövetséget tető alá hozni, hanem az átfogó velencei stratégia hiánya, amely a városállam érdekeit nyugaton, a Terrafermán, nem pedig keleten, a Levantén és a Fekete-tenger partvidékén jelölte ki. Ennek persze továbbra is része maradt volna Dalmácia problémája, amely a velencei–magyar viszonyt évszázadok óta megterhelte, azonban merőben új dimenzióba került volna. Dandolo dózse és a velencei kormányzat 1204-ben megértette, hogy a fő kiiktatandó vetélytárs nem a Magyar Királyság, bár a keresztéseket felhasználták Dalmácia birtokba vételére is, hanem Bizánc. Utódaik miért nem fogták akkor fel, hogy az ő Bizáncuk az annak örökébe lépő Oszmán Birodalom? A forma változott, a tartalom és a fenyegetés azonban maradt. A két állam viszonyában a látszat ellenére a velencei volt az erősebb, a tengeren mindenképpen – éppen ott, ahol a döntést ki lehetett volna csikarni. Ráadásul a város a 15. században ért hatalma tetőpontjára. Csakhogy politikájában ekkor nem a tenger, ahonnan a gazdagsága származott, hanem a sok pénzbe és véráldozatba kerülő szárazföld élvezett prioritást.

Otranto esete arra viszont mindenképpen jó volt, hogy kimozdítsa az itáliai hatalmi egyensúlyt. Amikor a Trastamarák nápolyi királyságát a török támadás érte, a királysággal szemben egy széles itáliai koalíció – Milánó, Firenze, Velence, a Pápai Állam és Siena – fogott össze. Milánó mögött a Német-római Birodalom és Franciaország állt. A szerző megjegyzi, hogy ez a szövetség előlegezte meg VIII. Károly 1494. évi hadjáratát, amelyet a korszak egyik leghíresebb olasz történétírója, Francesco Guicciardini óta az itáliai hatalmi egyensúly megbontásaként tartunk számon. Ez volt a Velence ellen irányuló cambrai-i liga előképe is, amely szervesen következett a francia fellépésből.

A 6. fejezet – *Sóháború és a velencei Puglia (1481–1484)* – a velencei nézőpontot követi. A városállam számára az Adria feletti uralom nemcsak a dalmát és az albán partokat, hanem a nyugati partvidék egészét is jelentette. Ancona pápai kikötő volt, amit meg kellett hagyni a pápának, de mellette ott volt még Ferrara, amely a Pón keresztül tartott kapcsolatot a tengerrel, és a régió sóban is gazdag volt. De a legfontosabb egy 18 km széles és 110 km hosszú terület volt, Polesine, amelyen keresztül ellenőrzés alatt lehetett tartani a padovai régiót, valamint az összes átjárót észak felé. Velence egy 500 000 dukátos segély garanciája révén tette be a lábát Ferrarába, amely a gyakorlatban azt jelentette, hogy a mindenkori herceg nyakára ültettek egy vicedomust, aki a tényleges hatalmat gyakorolta. I. Ercole d'Este 1482-ben látta elérkezettnek az időt, hogy megszabaduljon ettől a gyámságtól: a háborúban számíthatott Milánó és Mantova, valamint a Nápolyi Királyság és Róma támogatására. A harc azonban a hercegség vereségével végződött. Moro érzékletesen írja le a megfelelő létszámú had-

erő híján az erődökbe zárkozó ferrarai csapatok küzdelmét a védelem gerincét alkotó Ficarolo és Rocca Posente kettős erődjeinél, amelyeknek megvívásáról ismét hosszú és részletes leírást kapunk, ez alkalommal főként kiadatlan levéltári források alapján (254–260. o.). A velencei hadműveletek a pugliai terület szisztematikus megvívásával, a pugliai Gallipoli és Monopoli elfoglalásával folytatódtak. Jóllehet magát Ferrarát nem sikerült elfoglalnia, a lodi béke (1454) megerősítette Velence uralmát Ferrara felett. A szerződés visszajuttatta Gallipolit a nápolyi királynak, Monopolit azonban a Köztársaság megtartotta.

Az utolsó fejezet – *VIII. Károly, XII. Lajos, az invázió (1494–1499)* – a francia invázióval foglalkozik, amelyre közvetlen ürügyet II. Ferdinánd nápolyi király váratlan halála szolgáltatott.²³ Utódát, II. Alfonzt a franciák nem fogadták el, és régi, az Anjoukhoz köthető jogigényüket hangoztatták. VIII. Károly nemzetközinek nevezhető haderő élén nyomult be a királyságba, tekintve, hogy a sereg kevesebb, mint felét tették ki franciák. A király számított Velence támogatására, és Otranto bevétele, majd a Nápolyi Királyság birtokba vétele után tovább akart támadni Konstantinápoly irányában, ami Nápoly megszerzéséhez hasonlóan a francia királyok szintén 1204-re visszavezethető álma és célkitűzése volt. Ezért volt szüksége Dzsem oszmán hercegre.²⁴ Az Itália feletti francia hegemonia réme azonban a félsziget szinte összes fontos hatalmát egy nagy, de ideiglenes szövetségbe kovácsolta. Ennek következtében a francia diadalmenet nemsokára dicstelen meneküléssé változott. VIII. Károly azonban visszavonulása közben, ahol csak tudott, helyőrségeket hagyott hátra, amellyel megszegte a Velencével kötött egyezséget. A francia királyt a teljes vereségtől a franciaellenes liga ügyetlensége mentette meg: Moro azt írja, hogy az olaszok hibáztak, konkrétan a liga seregét vezető mantovai herceg, aki ráadásul futni hagyta a franciákat, mert az ellenséges haderő megsemmisítésének elve egyszerűen hiányzott a halogató harcra és várostromokra, majd gyors politikai megegyezésre épülő itáliai (hadi) kultúrából.

A franciák megmenekülését jelentő fornovói csata (1495. július 6.)²⁵ az itáliai haderő szétforgácsolásának következménye és iskolapéldája volt, amelynek szintén részletes leírását kapjuk (280–290. o.). Az eredmény, a vercelli béke Velencének juttatta vissza a pugliai kikötőket. A város ekkor ajánlatot tett Philippe de Commines francia kancellárnak, amelynek lényege, hogy III. Ferdinánd nápolyi király megkapta volna Nápolyt francia hűbérbe évi 50 000 arany adó fejében, amihez a hitelt Velence nyújtotta volna (lásd a ferrarai módszert) a pugliai kikötőkért cserébe. A franciák is kaptak volna néhány kikötőt délen és segítséget a török elleni háborúhoz. Tipikus velencei stílus: pénzt stratégiai előnyökért cserébe. Ami a törökökkel szemben sem működött. (Itt újra adja magát az összehasonlítás a már említett 4. keresztes hadjáratral, amikor

²³ A háborúról lásd *Ifj. Barta* 2009. 11–27. o.

²⁴ Lásd *Setton* 1976–1984. Vol. II. (The Fifteenth Century) 449., 451–453., 456., 461–464., 468., 480–482., 484–486., 488., 491. o.

²⁵ Erről lásd legújabban *F. Molnár* 2019. 131–133. o.

Velence a pénzével eltérítette az egész Szentföldre szánt sereget, hogy kiiktassa ellen-ségét, a Bizánci Birodalmat.) A franciák azonban ez alkalommal nem éltek a lehetőséggel, ezért Velence a Nápolyi Királysággal kötött szövetséget a franciák ellen. Moro szerint ez volt a város utolsó kísérlete, hogy megszerezze az Itália feletti hegemoniát, Puglia biztosítása ugyanis magával vonta Taranto kikötője, valamint északabbra Pisa és egész Romagna megszerzését. Ennek sikere esetén a szerző szerint lehetővé vált volna, hogy Velence a megszerzett erőforrások birtokában akár egyedül is az Oszmán Birodalom ellen forduljon. A Köztársaság azonban túl sokat akart markolni: törekvéseivel szinte mindegyik itáliai hatalmat maga ellen fordította – ez szolgál majd alapul az 1508-ban létrejövő cambrai-i ligának –, amiből előremenekült, és 1499. április 8-án Blois-ban egyezséget kötött XII. Lajossal, az új francia királlyal. Ezzel a lépésével Velence újra Itáliára szabadította a franciákat. Közben érlelődött a második velencei–oszmán háború az eseményeket élénk érdeklődéssel kísérő – és Firenze által alaposan tájékoztatott – szultánnal, aki Velencében tengeri terjeszkedése egyetlen igazi akadályát látta.

Moro a konklúzióban újra megfogalmazza a fejezetek során többször is szóba hozott alaptézisét, hogy tudniillik a város által kitűzött célok eléréséhez nem voltak megfelelőek a felhasznált eszközök. Nem a fegyveres erő mennyiségéről van szó, tehát nem arról, hogy az anyagi eszközök ne lettek volna elégségesek a kitűzött stratégiai cél eléréséhez, hanem hogy hiányzott az állam jellegéhez illő átfogó stratégia. Az arbedói (1422) és a maclodiói (1427) csaták után a Köztársaság elszalasztotta az alkalmat, hogy leszámoljon a Viscontik Milánójával. Az Oszmán Birodalom kiiktatására még ennél is több alkalom adódott az 1402, az 1416 és az 1450-es években, illetve az 1463–1473 közötti időszakban. Mindegyik lehetőség kimaradt. Moro szerint ennek az oka, hogy a Köztársaság politikai döntéshozói elődeiktől, riváisaiktól és ellenségeiktől eltérően egészen egyszerűen nem értették meg a geopolitikai helyzetet. Pontosabban elfelejtették, hogy nem a gazdaság szüli a stratégiát,²⁶ hanem éppen fordítva, a stratégia hozza létre azokat a gazdasági alapokat, amelyekre a politika, végső soron az állam épül. Röviden: hibás stratégiát választottak, amelynek következtében később már képtelenek voltak változtatni, mert ahhoz egy egészen új gondolkodásmódra lett volna szükség – vagyis inkább vissza kellett volna térni az elődök által követett útra. Ez lenne az alapvető különbség Dandolo és Foscari nemzedéke között. A helyes stratégia megválasztása, azaz a törökökkel való szembeszállás annyiban is leegyszerűsítette volna Velence helyzetét, hogy nem Európa két, az oszmánéhoz mérhető hatalma között – néha egyszerre mindkettővel szemben! – kellett volna lavíroznia és harcolnia, mint például az 1494-et követő hosszú évtizedekben. A rosszul megválasztott velencei stratégia egyedülálló lehetőséget teremtett az oszmán szultánoknak a további tengeri és szárazföldi terjeszkedésre, akik ezt maradéktalanul ki is használták.

²⁶ Ezt a nézetet manapság is sok történész osztja.

A konklúzió után egy rövid függelék következik, amely Mallett és Hale munkája alapján tárgyalja a velencei hadügy kérdéseit, reformjait a 15. században, aminek ismertetésétől éppen emiatt most eltekintünk.

Moro könyve igen tanulságos, felvetéseiben újszerű kísérlet, hogy Velence és szomszédjai (ellenségei) kapcsolatát a hadtörténeten keresztül mutassa be, felhasználva a szakirodalmat, de ami az igazán fontos, hogy – magyar kutatók számára – ismeretlen, kiadatlan velencei forrásokat is. Természetesen lehet nem egyetérteni vagy vitázni a szerző megállapításaival, következtetéseivel, ugyanakkor érdemes felhasználni, ha mást nem, legalább sajátos, velencei nézőpontját, amely nemcsak a velencei–magyar, hanem a magyar–oszmán viszonyt is igen tanulságos módon, az eddig megszokotthoz képest más oldalról világítja meg.

BIBLIOGRÁFIA

- Bárándy* 1999. *Bárándy Gergely*: Velence fénykora. A velencei állam be-
rendezkedésének kialakulása és kora. Budapest, 1999.
- Bárándy* 2004. *Bárándy Gergely*: A tenger keresztes lovagjai. Velence rész-
vétele a negyedik keresztes hadjáratban. Budapest, 2004.
- Bárány* 2016. *Bárány Attila*: A horvát végek és a török adriai partraszállás-
lásának kérdése (1480–1526). In: Elfeledett háborúk. Középkori csaták és várostromok (6–16. század). Szerk. *Pósán László – Veszprémy László*. Budapest, 2016. 331–362. o.
- Ifj. Barta* 2009. *Ifj. Barta János*: Az itáliai háborúk (1494–1559). A kora új-
kor története. Szerk. *Poór János*. Budapest, 2009. 11–27. o.
- Clausewitz* 1832. *Clausewitz, Carl von*: Vom Kriege. Vollständige Ausgabe.
Berlin, 1832.
- E. Kovács* 2013. *E. Kovács Péter*: Zsigmond isztriai hadjárata. In: „A had-
táp volt maga a fegyver”. Tanulmányok a középkori had-
szervezet és katonai logisztika kérdéseiről. Szerk. *Pósán László – Veszprémy László*. Budapest, 2013. 227–252. o.
- E. Kovács* 2017a. *E. Kovács Péter*: Zsigmond király és Velence (1387–1437).
Az oroszán ugrani készül (1387–1411). Budapest, 2017.
- E. Kovács* 2017b. *E. Kovács Péter*: Magyar zászlók velencei kézen. *Történelmi Szemle*, 59. (2017) 4. sz. 633–635. o.
- E. Kovács* 2020. *E. Kovács Péter*: A Motta di Livenza-i csata. In: „A kultúra tarthatja meg, és teheti ismét naggyá”. Tanulmányok Ujváry Gábor hatvanadik születésnapjára. Szerk. *Dubniczky Zsolt – Hermann Róbert – Kocsis Annamária – Ligeti Dávid – Orosz László*. Budapest, 2020. 15–28. o.

- E. Kovács* 2021. *E. Kovács Péter*: Foglyok a velencei háborúban (1411–1412). In: Száműzetés, fogság, szabadulás a középkori és koraújkori Európában. Szerk. *Bárány Attila – Pószán László*. Debrecen, 2021. 121–143. o.
- F. Molnár* 2019. *F. Molnár Mónika*: Az itáliai államok hadszervezete és hadserege (1494–1524). In: Új korszak határán. Az európai államok hadügye és hadseregei a mohácsi csata korában. Szerk. *B. Szabó János – Fodor Pál*. Budapest, 2019. 121–137. o.
- Fodor* 2019. *Fodor Pál*: Az Oszmán Birodalom hadszervezete és hadserege (1500–1530). In: Új korszak határán. Az európai államok hadügye és hadseregei a mohácsi csata korában. Szerk. *B. Szabó János – Fodor Pál*. Budapest, 2019. 13–36. o.
- Jászay* 1990. *Jászay Magda*: Velence és Magyarország. Budapest, 1990.
- Magyarország hadtörténete *Magyarország hadtörténete*. I–IV. k. Főszerk. *Hermann Róbert*. I. köt. A kezdetektől 1526-ig. Szerk. *Veszprémy László*. Budapest, 2017. (A késő középkor hadtörténete című fejezet szerzői: *Bárány Attila*, *B. Szabó János*, *Veszprémy László*).
- Kropf* 1894. *Kropf Lajos*: Jehan de Wavrin krónikájából. (Néhány adat Hunyady János török hadjáratainak történetéhez). 1–2. közl. *Századok*, 28. (1894) VIII. füzet. 677–696. o., X. füzet. 881–903. o.
- Mahan* 1890. *Mahan, Alfred Thayer*: The Influence of Sea Power upon History, 1660–1783. Boston, 1890.
- Mallett – Hale* 1984. *Mallett, M. E. – Hale, J. R.*: The Military Organization of a Renaissance State: Venice c. 1540–1617. Cambridge, 1984.
- Moro* 2018. *Moro, Federico*: Venezia alla conquista di un impero. Costantinopoli 1202–1204. Gorizia, 2018.
- Pálosfalvi* 2005. *Pálosfalvi Tamás*: Nikápolytól Mohácsig, 1396–1526. Budapest, 2005.
- Pálosfalvi* 2019. *Pálosfalvi, Tamás*: Skanderbeg and the Hunyadis: Myth and Reality. In: „These were hard times for Skanderbeg but he had an ally, the Hungarian Hunyadi.” Episodes in Albanian–Hungarian Historical Contacts. Ed. *Krisztián Csaplár–Degovics*. (Acta Balcano-Hungarica 1.) Budapest, 2019. 15–22. o.
- Runciman* 1999. *Runciman, Steven*: A keresztes hadjáratok története. Budapest, 1999.

- Setton 1976–1984. *Setton, Kenneth M.*: The Papacy and the Levant (1204–1571). Vol. I–IV. Philadelphia, 1976–1984.
- Veszprémy 2008. *Veszprémy László*: Az Árpád- és Anjou-kor csatái, háborúi. Budapest, 2008.

Tamás Kruppa

THE EXPANDING VENICE: THE HUNGARIAN ASPECTS OF FEDERICO MORO'S
RECENT WORK ON MILITARY HISTORY

Federico Moro: Venezia, offensiva in Italia 1381–1499. Il secolo lungo di San Marco

(Abstract)

Federico Moro's book is an essentially political and military history of a very eventful period in Italian history, with the Republic of Venice at its centre. The city reached the height of its power, as shown by the fact that almost all the Italian states were, if not simultaneously, part of an alliance against it. The reason for this was that the Republic began a very powerful expansion on the mainland, a clear sign of its power and strength. The author goes so far as to say that there were some historical moments in the 15th century when it seemed that Venetian influence would prevail not only over northern Italy but over the whole peninsula. However the Republic's politicians chose the wrong strategy. Instead of taking the fight to the Ottoman Empire, which at that time was still very weak at sea, and seeking the future of the city-state in the east, following in the footsteps of the Byzantine Empire, they became embroiled in wars in Italy, often fighting on two fronts, which ultimately led to the decline of the Republic.

Tamás Kruppa

DAS EXPANDIERENDE VENEDIG – DIE UNGARISCHEN BEZÜGE DES NEUESTEN
MILITÄRGESCHICHTLICHEN WERKS VON FEDERICO MORO

Federico Moro: Venezia, offensiva in Italia 1381–1499. Il secolo lungo di San Marco

(Resümee)

Das Buch von Federico Moro gibt im Wesentlichen einen politischen und militärischen Überblick über eine sehr bewegte Periode der italienischen Geschichte, in deren Mittelpunkt die Republik Venedig steht. Die Stadt erreichte zu dieser Zeit den Höhepunkt ihrer Macht, was sich auch darin zeigte, dass fast alle italienischen Staaten – wenn auch nicht gleichzeitig, aber – Teil eines gegen die Stadt gerichteten Bündnisses waren. Der Grund dafür war, dass die Republik eine sehr starke Expansion auf dem Festland begann, was ein eindeutiges Zeichen ihrer Macht und Stärke war. Der Verfasser geht sogar so weit zu sagen, dass es im 15. Jahrhundert einige historische Momente gab, in denen es so aussah, als würde sich der venezianische Einfluss nicht nur über Norditalien, sondern über die gesamte Halbinsel durchsetzen. Doch die Politiker der Republik wählten die falsche Strategie. Anstatt den Kampf gegen das damals auf der See noch äußerst schwache Osmanische Reich aufzunehmen, das Erbe des Byzantinischen Reiches anzutreten und die Zukunft des Stadtstaates im Osten zu suchen, verstrickten sie sich in die Italienkriege und wurden dadurch oft zum Kampf an zwei Fronten gezwungen, was letztendlich zum Untergang der Republik führte.

Tamás Kruppa

VENISE EN EXPANSION – LES ASPECTS HONGROIS DU DERNIER OUVRAGE
D’HISTOIRE MILITAIRE DE FEDERICO MORO

Federico Moro: Venezia, offensiva in Italia 1381–1499. Il secolo lungo di San Marco

(Résumé)

Centré sur la République de Venise, l’ouvrage de Federico Moro est un aperçu essentiellement politique et militaire d’une période très mouvementée de l’histoire italienne. La ville a atteint l’apogée de sa puissance à l’époque, comme en témoigne le fait que la quasi-totalité des États italiens faisaient partie, à un moment ou à un autre, d’une alliance contre elle. La raison en est que la République a entamé une expansion agressive sur le continent, ce qui était un signe clair de sa puissance et de sa force. L’auteur va jusqu’à dire qu’à certains moments de l’histoire du 15^e siècle, il semblait que l’influence vénitienne allait s’imposer non seulement dans le nord de l’Italie, mais aussi dans toute la péninsule. Cependant, les politiques de la République ont opté pour une mauvaise stratégie. Au lieu de s’attaquer à l’Empire ottoman, encore très faible en mer à l’époque, et de chercher l’avenir de la cité-État à l’Est en suivant les traces de l’Empire byzantin, ils se sont engagés dans des guerres en Italie, combattant souvent sur deux fronts à la fois, ce qui a finalement conduit au déclin de la République.

Тамаш Круппа

ЭКСПАНСИОНИСТСКАЯ ВЕНЕЦИЯ - ВЕНГЕРСКИЕ АСПЕКТЫ НОВЕЙШЕЙ
ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКОЙ РАБОТЫ ФРЕДЕРИКО МОРО

Federico Moro: Venezia, offensiva in Italia 1381–1499. Il secolo lungo di San Marco

(Резюме)

Книга Федерико Моро представляет собой в основном политический и военноисторический обзор очень беспокойного периода в истории Италии, в центре которого стоит Венецианская республика. Город достиг в то время вершину своей власти, о чем указывает и то, что почти все итальянские государства, если и не совсем одновременно, но являлись частью такого союза, который был направлен против этого города. Причина этого было то, что Республика начала очень сильную экспансию на материке, что было однозначным знаком её мощи и силы. Автор прямо видит так, что в 15-ом веке были некоторые исторические моменты, когда казалось, что венецианское влияние будет преобладать не только над Северной Италией, но и над всем полуостровом. Вместо этого политики Республики выбрали ошибочную стратегию. Вместо того, чтобы сражаться с Османской империей, которая в то время была еще определённо слаба на море, и искать будущее полиса на востоке, стали преемниками (вступив в наследство) Византийской империи, оказались втянутыми в итальянские войны, часто вынужденны были сражаться на двух фронтах, что в конечном итоге привело к падению Республики.